

با نام و یاد خدا

کتاب

کلاس دهم انسانی

تهیه شده توسط وبسایت [بتافایل](#)

درس ۱: تاریخ و تاریخ نگاری

تاریخ، مطالعه و کاوش در گذشته برای شناخت حال است. مورخان با طرح پرسش، گردآوری اطلاعات و جست و جوی شواهد و مدارک به بازسازی زندگی مردمان و جوامع پیشین می‌پردازند. پژوهش در رویدادها و تحولات تاریخی به ما می‌آموزد، انسان‌ها و جوامعی را که اندیشه‌ها و تجربیات آنان در شکل دادن به زندگی کنونی ما نقش داشته بشناسیم و از سرانجام کارها و سرنوشت آنان عبرت بگیریم. علاوه بر آن، مطالعه و تحلیل تاریخ به ما کمک می‌کند که هویت و جایگاه خود را به عنوان یک ایرانی و مسلمان در جهان امروزی، هرچه بهتر و دقیق‌تر درک کنیم.

تاکنون مطالب مختلفی درباره تاریخ و گذشته خوانده و یا شنیده‌اید. حتماً این سؤال‌ها به ذهن شما راه یافته که تاریخ چیست؟ مورخان چگونه و با استفاده از چه منابعی تاریخ را می‌نویسند؟ و اصلاً چرا باید تاریخ خواند؟ در این درس شما با کاوش درباره چستی علم تاریخ، شیوه‌های تاریخ نگاری و کارکردهای آن، پاسخ این پرسش‌ها را جست‌وجو نموده و قادر خواهید بود که درباره کی موضوع تاریخی، طرح ساده پژوهشی بنویسید.

تاریخ چیست؟

واژه تاریخ دارای معانی مختلفی است. گاهی منظور از آن، مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا یک که منظور «تاریخ ایران» جامعه از سر گذرانده است. مانند از آن، مجموعه حوادثی است که بر سر مردم ایران در زمان گذشته آمده است. اما گاهی واژه تاریخ در نوشته‌ها و زبان مردم به کار می‌رود و منظور از آن علم و روش‌های علمی است که به وسیله آن، رویدادهای گذشته براساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند؛ مثلاً تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان.

گاهی نیز منظور از تاریخ، تعیین روز و ماه و سال است؛ یعنی همان تقویم سالانه که همه با آن آشنا هستند.

فعالیت ۱ (صفحه ۲ کتاب درسی)

مشخص کنید واژه تاریخ در هریک از جمله‌های زیر چه معنایی دارد.

الف- تاریخ را باید به شیوه علمی و روشمند نوشت. **علم**

ب- هنوز تاریخ برگزاری انتخابات شورای دانش آموزی مدرسه، تعیین نشده است. **روز**

پ- تاریخ باستان مملو از جنگ و کشورگشایی است. **مجموعه حوادث و رویداد**

ویژگی‌های رویدادهای تاریخی

الف- دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آنها را به طور مستقیم درک کرد، بلکه باید با استفاده از شواهد و مدارک آنها را شناخت.

ب- تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند.

پ- مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند. انسان در تاریخ، نقش محوری و اساسی دارد و رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت، پدید آمده‌اند. نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن نیز پیامد رفتار فردی و جمعی انسان‌هاست.

تاریخ، علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

بنابراین، هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

پیشینه تاریخ‌نگاری

علم تاریخ پیشینه بسیار کهنی دارد. پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش، به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد. قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، سنگ نوشته‌ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد. در این سنگ نوشته نام تعدادی از فراعنه و برخی حوادث دوران آنان ذکر شده است.

از روزگار باستانی ایران به ویژه دوره هخامنشیان و ساسانیان نیز سنگ نوشته‌هایی باقی مانده است که نشان از توجه ایرانیان به ثبت و ضبط وقایع تاریخی دارد.

علاوه بر آن، تدوین «خدای‌نامه‌ها» (خدای‌نامک‌ها) در زمان ساسانیان دلالت بر علاقه ایرانیان به ثبت و نگارش اخبار و رویدادهای مهم دارد.

سنگ پالمو، تکه‌ای بزرگ از یک ستون سنگی یاد بود به نام مربوط به پادشاهی کهن مصر است. موزه شهر «سالنامه شاهی» پالمو - ایتالیا

بررسی شواهد و مدارک

سنگ نوشته بیستون که به دستور داریوش یکم، پادشاه هخامنشی بر سینه کوهی واقع در شهر بیستون از توابع شهرستان هرسین در استان کرمانشاه کنونی کنده شده است، یکی از بزرگ‌ترین سنگ نوشته‌های جهان به شمار می‌رود. داریوش در این سنگ نوشته به برخی اقدامات خود از جمله سرکوب گوماته مغ و دیگر شورشیان اشاره کرده است. در بندهای ۱۲ و ۱۳ از ستون اول سنگ نوشته بیستون آمده است: «داریوش شاه گوید: این شاهی که گوماته مغ از کمبوجیه [پسر کورش بزرگ] ستانده دیرگاهان در [خاندان] ما بود. پس از آن گوماته مغ (آن را) از کمبوجیه ستاند.

هم پارس، هم ماد، هم سایر کشورها را او تصرف کرد و از آن خود نمود. او شاه شد ... آنگاه من با چند مرد، آن گوماته مغ و آنهایی را که برترین مردان دستیار [او] بودند، کشتم ... شاهی را از او ستاندم. به خواست اهواره مزدا من شاه شدم».

فعالیت ۲ (صفحه ۴ کتاب درسی)

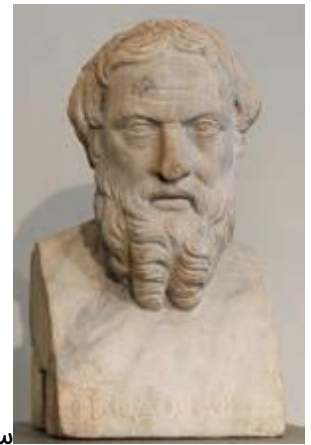
با توجه به مطالب سنگ نوشته بیستون، دلیل بیاورید که چرا این سنگ نوشته به عنوان یک سند تاریخی معتبر محسوب می‌شود.

به خاطر اینکه علاوه بر قدمت تاریخی آن، محتوای نوشته‌ها مربوط به دوران خود پادشاه بوده و به دلیل ماهیت این اثر (نوشته شدن بر روی سنگ) امکان تحریف مطالب آن در طول زمان صورت نگرفته، همچنین این اثر نشان دهنده توجه ایرانیان به نگارش آثار و فعالیتهایشان است.

یک توضیح: تاریخ افسانه‌ای

اقوام و جوامع باستانی، حتی پیش از اختراع خط نیز به سرگذشت پیشینیان خود توجه و علاقه نشان می‌دادند. از این رو، سرگذشت قوم و اجتماع خود را معمولاً از ابتدای آفرینش به صورت شفاهی و سینه به سینه نقل می‌کردند. این سرگذشت نامه‌ها آمیخته با افسانه و داستان‌های حماسی بود و بعدها که تاریخ نگاری آغاز شد، بخش‌هایی از آنها به کتاب‌های تاریخی نیز راه یافت.

تاریخ نگاری در مفهوم کامل آن، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور هروُدوت که «پدر تاریخ» لقب گرفت، آغاز شد. کتاب تاریخ او که بیشتر مطالب آن به شرح جنگ‌های یونان و ایران اختصاص دارد، کهن‌ترین و کامل‌ترین کتاب تاریخی به جا مانده از عصر باستان است.

سردیس هرودت

هرودت در گزارش رویدادهای مربوط به ایران، خواسته یا ناخواسته، دچار لغزش‌ها و گاه غرض ورزی‌هایی شده است. پس از هرودت، دیگر نویسندگان یونانی و سپس رومی، راهی را که او آغاز کننده آن بود، ادامه دادند و فن تاریخ‌نویسی را تکامل بخشیدند. از این مورخان، آثار برجسته تاریخی به‌جا مانده است.

برخی پژوهشگران معتقدند که رواج و رونق ادبیات و فلسفه، تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است.

در دوران اسلامی، تاریخ‌نگاری در میان مسلمانان رواج و گسترش چشمگیری یافت و کتاب‌های تاریخی ارزشمندی توسط مورخان مسلمان نوشته شد. شمار زیادی از این مورخان مانند: طبری و بیهقی، ایرانی بودند.

تاریخ هرودت

نمونه‌ای از آثار و نوشته‌های تاریخی

بیشتر مورخان دوران اسلامی به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند. این مورخان بیشتر به بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان می‌پرداختند و به مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت چندانی نمی‌دادند.

برخی از وقایع‌نویسان به‌عنوان منشی در خدمت شاهان و حاکمان بودند و آنان را در مسافرت‌ها و جنگ‌ها همراهی می‌کردند. بعضی از مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی دسترسی داشتند و می‌توانستند از آنها برای ثبت و نگارش رویدادها استفاده کنند.

به دنبال پیشرفت‌های فکری و علمی که در دورهٔ رنسانس (حدود قرن‌های ۱۳ تا ۱۷ م.) در اروپا به وقوع پیوست، به تدریج علم تاریخ نیز متحول شد و شیوهٔ نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد. اساس این شیوه بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان پردازی بود.

ویزگی‌های تاریخ‌نگاری نوین عبارت‌اند از:

- ۱- علم تاریخ صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی‌شود، بلکه همهٔ ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و... جوامع گذشته را در برمی‌گیرد. به همین دلیل در پژوهش‌های نوین تاریخی، تمام جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته بررسی می‌شود.
- ۲- علم تاریخ فقط رویدادهای گذشته را ثبت و نقل نمی‌کند، بلکه زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می‌کند؛ برای مثال امروزه پژوهشگران تاریخ، برای بررسی واقعهٔ مهمی مانند سقوط ساسانیان، فقط به توصیف ماجرای جنگ‌هایی که میان سپاه ساسانی و اعراب مسلمان رخ داد،

اکتفا نمی‌کنند، بلکه در ابعاد وسیع‌تر، زمینه‌ها و علت‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی این واقعه را به همراه آثار و پیامدهای گوناگون آن، بررسی و تحلیل می‌کنند.

۳- در تاریخ‌نگاری نوین از یافته‌های علوم و فنون مختلف مانند باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان‌شناسی و گاه‌شماری استفاده می‌شود.

مراحل پژوهش در تاریخ

مراحل شش‌گانه پژوهش در تاریخ عبارت‌اند از:

۱- انتخاب موضوع

در انتخاب موضوع پژوهش، لازم است به برخی معیارها توجه شود؛ مثلاً موضوع تحقیق باید تازه و غیرتکراری باشد. هر پژوهش باید مسئله تازه‌ای را بررسی کند و نظر جدیدی ارائه دهد. موضوع تحقیق همچنین باید دارای اثر و فایده باشد. علاوه بر اینها، محقق باید موضوعی را برگزیند که دارای منابع و اطلاعات کافی باشد.

۲- تدوین پرسش‌های تحقیق

هر پژوهش علمی نیازمند یک یا چند پرسش است. پرسش‌ها علاوه بر آنکه هدف پژوهش را مشخص می‌کنند، مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شوند. در پژوهش‌های تاریخی، اغلب از زمینه‌ها، علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها و یا نقش افراد و گروه‌های درگیر در آن رویدادها پرسش می‌شود.

فعالیت ۳ (صفحه ۶ کتاب درسی)

الف- به چند گروه تقسیم شوید و با راهنمایی دبیر خود، هر گروه یک موضوع تحقیق درباره تاریخ ایران باستان با ویژگی‌هایی که برشمرده شد، ارائه دهید.

موضوعاتی مانند: زندگی اجتماعی و اقتصادی، اعتقادات مذهبی، نوع خوراک و پوشاک جامعه ایرانی و روابط خارجی حکومت‌ها در هر یک از دوره‌های هخامنشیان، اشکانیان و یا ساسانیان، جایگاه مذهب، آموزش و پرورش در عهد باستان و...

ب فرض کنید می‌خواهید درباره اهمیت و نقش جاده ابریشم در دوره ساسانیان تحقیق کنید. با همفکری، پرسش‌های این تحقیق را کامل نمایید.

۱- جاده ابریشم از چه کشورها و سرزمین‌های می‌گذشت؟

۲- چه نوع کالاهای بازرگانی از طریق جاده ابریشم داد و ستد می‌شد؟

۳- جاده ابریشم از چه جهاتی به اقتصاد ایران کمک می‌کرد؟

۴- امنیت جاده ابریشم چگونه تأمین می‌شد؟

۵- جاده ابریشم چه اهمیت و نقشی در روابط فرهنگی ایران با دیگر کشورها داشت؟

۳- شناسایی منابع

در این مرحله، پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق، میزان اعتبار، دقت و صحت آنها را ارزیابی می‌کند؛ مثلاً نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟ همچنین اگر محقق از اسناد استفاده کند، باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود.

۴- گردآوری و تنظیم اطلاعات

در این مرحله، پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را از منابع و اسناد تاریخی استخراج و سپس تنظیم و دسته‌بندی می‌کند.

فعالیت ۴ (صفحه ۶ کتاب درسی)

با مراجعه به کتابخانه مدرسه، محله یا کتابخانه شخصی خود، یکی از منابع دست اول یا دست دوم تاریخ را انتخاب کرده، سپس موضوعی از آن کتاب را تعیین نمایید و مطابق نمونه فیش صفحه بعد، فیش برداری کنید. موضوع اصلی را با توجه به علاقه خود تعیین کرده و موضوع فرعی را با توجه به آن تعیین می‌کنیم و در فیش، موارد خواسته شده را کامل کنید.

موضوع اصلی: موضوع فرعی: کتاب: مؤلف: مترجم: جلد: صفحه: نوبت چاپ: تاریخ نشر: محل نشر:	موضوع اصلی: دین و اعتقادات در دوره هخامنشیان موضوع فرعی: رسم قربانی کردن برای خدایان کتاب: تاریخ مؤلف: هرودت مترجم: هادی هدایتی جلد: اول تاریخ نشر: ۱۳۳۶ صفحه: ۲۱۶ محل نشر: تهران نوبت چاپ: —
..... 	و اما مراسم مذهبی که پارس ها [منظور ایرانیان] در موقع اهدای قربانی به خدایان رعایت می کنند از این قرار است: پارس ها در موقع اهدای قربانی، نه قربانگاه بنا می کنند و نه آتش روشن می کنند. اندودن به روغن مقدس و نواختن نی و بستن نوار به قربانی و افشاندن جو مقدس، نزد آنها مرسوم نیست. وقتی یک نفر اهل پارس به یکی از خدایان قربانی اهدا می کند، حیوان را به محلی پاک هدایت می کند و سپس تاجی از گل و به خصوص گل خرزهره بر کلاه خود قرار می دهد و آن گاه نام خدا را بر زبان جاری می کند. کسی که قربانی به خداوند اهدا می کند نمی تواند فقط برای شخص خود دعای خیر کند و باید برای سعادت و خوشبختی پادشاه و تمام مردم پارس دعا کند و خود او نیز در جمع پارس ها به حساب می آید.

۵- تحلیل و تفسیر اطلاعات

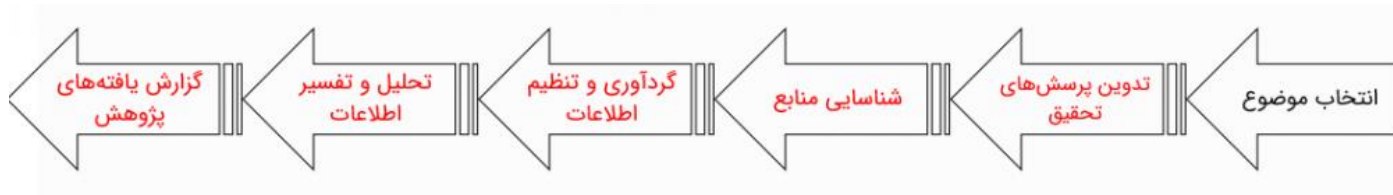
تحلیل و تفسیر رویدادهای تاریخی کار ساده ای نیست و مورخان برای انجام این کار، نیازمند روش ها و مهارت های خاصی هستند. در واقع کار مورخان شباهت بسیاری به کار کارآگاهان پلیس دارد. کارآگاهان، و مورخان هر دو به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند. اولی به دنبال بازسازی صحنه جرم و دومی در پی بازسازی وقایع گذشته است. شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است، می تواند اثر انگشت و یا هر شیء به جا مانده در صحنه وقوع جرم باشد. اما شواهدی که مورخ به دنبال آنها است، تمامی منابع، اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته، اطلاعاتی در اختیار قرار می دهند.

۶- گزارش یافته های پژوهش

در این مرحله، پژوهشگر نتایج و یافته های تحقیق را استخراج و در قالب گزارش علمی (کتاب، مقاله، سخنرانی، گزارش و...) ارائه می کند.

فعالیت ۵ (صفحه ۷ کتاب درسی)

مراحل پژوهش تاریخ را تکمیل کنید.

منابع پژوهش علمی در تاریخ

منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اهمیت و اعتبار به دو دسته: الف- منابع دست اول یا اصلی؛ ب- دست دوم یا فرعی، تقسیم می‌شوند.

منابع دست اول یا اصلی

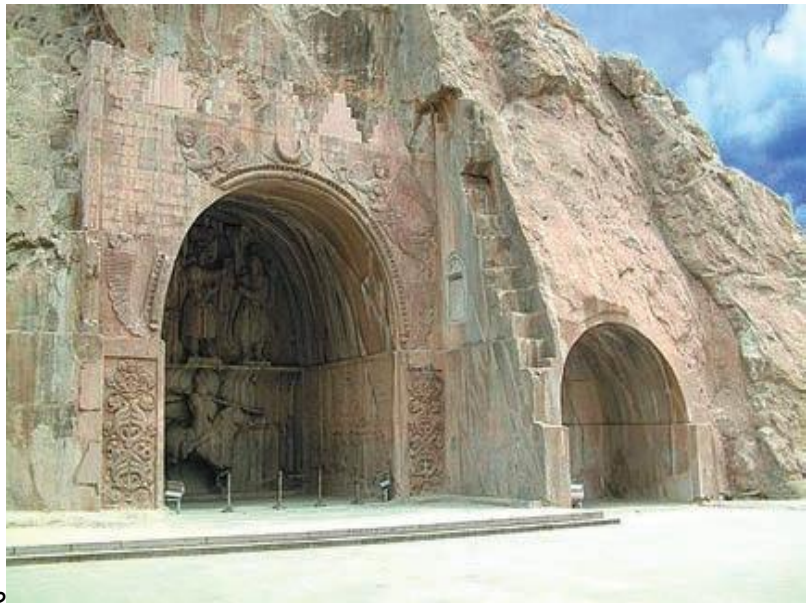
به همه آثار گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا اینکه شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند. علاوه بر منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و تاریخی، شامل بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ نگاره‌ها و سنگ نوشته‌ها، سکه‌ها و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است، به عنوان منبع دست اول محسوب می‌شوند.

سکه اشکانی

منشور کورش - موزه بریتانیا در لندن

طاق بستان - کرمانشاه

فعالیت ۶ (صفحه ۸ کتاب درسی)

تصاویر بالا را به دقت نگاه کنید و بگویید چرا هر یک از آنها، منبع دست اول برای دوره خود هستند.

سکه اشکانی: حاوی اطلاعات مهمی از آن دوره است.

منشور کورش: افکار و شخصیت فرمانروا و رابطه‌اش با مردم را به طور واضح بیان می‌کند.

طاق بستان: نشان دهنده اعتقادات شخص پادشاه (خسرو پرویز) و معماری آن بیانگر طرح‌ها و هنر عصر ساسانی است.

به طور کلی به دلیل اینکه بیانگر دقیق حال و اوضاع زمان خویش هستند.

منابع دست دوم یا فرعی

به همه منابع، تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و با استفاده از منابع دست اول، پدید آمده‌اند.

فعالیت ۷ (صفحه ۹ کتاب درسی)

با مراجعه به کتابخانه مدرسه یا منزل خود، چند نمونه از منابع دست اول و دست دوم تاریخ ایران را فهرست نمایید.

منابع اصلی تاریخ ایران در قرون نخستین اسلامی: کتاب‌های اخبار الطوال (دینوری)، فتوح البلدان (بلاذری) و تاریخ‌های طبری، سیستان، بلعمی، طبرستان و...

منابع دست دوم تاریخ ایران در مورد قرون نخستین اسلامی: تاریخ ایران بعد از اسلام (دکتر عبدالحسین زرین‌کوب)، تاریخ ایران در قرون نخستین اسلامی (اشپولر)، تاریخ ایران از ظهور اسلام تا دیالمه (عزیز الله بیات)، عصر زرین فرهنگ ایران (ریچارد فرای).

فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ

از آنجایی که تاریخ با گذشته سر و کار دارد، شاید برای بسیاری از شما، این سؤال‌ها پیش آمده باشد که مطالعه و کاوش در تاریخ، مخصوصاً گذشته‌های بسیار دور، مثلاً هزاران سال پیش، چه فایده‌ای دارد؟ و یا با خواندن تاریخ به چه دانش، مهارت و نگرشی دست خواهیم یافت که برای زندگی امروزمان مفید و مؤثر است؟ در اینجا برخی از فایده‌ها و کارکردهای علم تاریخ بیان می‌شود.

الف- منبع شناخت و تفکر

مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته، منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت و پرورش قوه شناخت و تفکر به حساب می‌آید.

جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها، قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.

بسیاری از آیات قرآن انسان را به مطالعه سرگذشت اقوام گذشته دعوت کرده و تاریخ را به عنوان یک منبع معتبر برای کسب شناخت و تفکر معرفی می‌کند.

به گفته شهید استاد مطهری «از نظر قرآن، تاریخ بشر و تحولات آن، بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس [قوانین] صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌هایی دقیق و منظم دارد و با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد». (مجموعه آثار، جلد ۲، ص ۷۰)

«فَاقْصِصْ لَآلِ قَصَصٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ» (اعراف: ۱۷۶)

«قصه گذشتگان با ایشان بگوی باشد که تفکر کنند»

پیشوایان دینی نیز بر نقش و اهمیت تاریخ به عنوان منبع شناخت و تفکر تأکید کرده‌اند.

سفارش امام علی (ع) به امام حسن (ع) درباره اهمیت مطالعه تاریخ:

«فرزندم، هر چند من به اندازه همه آنان که پیش از من بوده‌اند نزیسته‌ام، اما در کارهایشان نگریسته‌ام و در سرگذشت‌هایشان اندیشیده، و در آنچه از آنان مانده، رفته و دیده‌ام تا چون یکی از ایشان گردیده‌ام، بلکه با آگاهی که از کارهایشان به دست آورده‌ام گویی چنان است که با نخستین تا پسینشان به سر برده‌ام. پس از آنچه دیدم، روشن را از تاریک و سودمند را از زیانبار باز شناختم و برای تو از هر چیز زبده آن را جدا ساختم و نیکویی آن را برایت جست و جو کردم، و آن را که شناخته نبود از دسترس تو به دور انداختم». (نهج البلاغه، نامه ۳۱)

ب- بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده

دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌شود، بلکه به درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند؛ زیرا رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند، اما آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد.

برای مثال، نتایج و تأثیرات برخی حوادث عظیم تاریخی مانند تأسیس سلسله بزرگ هخامنشیان، جنگ‌های صلیبی، نهضت رنسانس، کشفیات جغرافیایی و انقلاب‌های بزرگ معاصر، فقط محدود به زمان وقوع این حوادث نبوده، بلکه دوران پس از آن حوادث را نیز به طرز چشمگیری متأثر کرده است. همچنین تحولی که پیامبران الهی و یا شخصیت‌های مهم تاریخی همچون افلاطون، ارسطو، کورش، ابن سینا، شاه اسماعیل صفوی، ناپلئون، امیرکبیر، امام خمینی و امثال آنان ایجاد کردند، نه تنها جوامع عصر خویش، بلکه نسل‌های متمادی بشر را تا به امروز تحت تأثیر قرار داده و بر آیندگان نیز تأثیرگذار خواهد بود.

مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین‌گونه، علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده، کمک کند.

پ- تقویت حس میهن دوستی و هویت ملی

مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی احساس

علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. از این رو، آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان، باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود.

اگر هنگام تعطیلات نوروز به شیراز مسافرت کنید، انبوهی از گردشگران از اقوام مختلف ایرانی را مشاهده می‌کنید که علاوه بر زیارت بارگاه حضرت شاهچراغ، با افتخار، به بقایای کاخ‌های کورش، داریوش و خشایارشا، هخامنشی در پاسارگاد و تخت جمشید می‌نگرند. چه چیزی، جز دلبستگی به میراث تاریخی و دینی می‌تواند این گونه موجب همدلی و همبستگی اقوام و قشرهای مختلف مردم شود؟

شناخت گذشته و بررسی زندگی مردم در زمان‌ها و مکان‌های دیگر، به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم چگونه به جایگاهی که هم‌اکنون هستیم، رسیده‌ایم. آگاهی تاریخی ایرانیان از گذشته خودشان (شامل زبان، فرهنگ، مذهب و دیگر جلوه‌های تمدنی ایرانی بودن)، نقش زیادی در حفظ هویت آنان در طول تاریخ داشته است. نیاکان ما به اتکای چنین آگاهی و دلبستگی به زبان و فرهنگ خویش، توانسته‌اند در برابر حوادث عظیمی همچون حمله اسکندر مقدونی و تهاجم ویرانگر مغولان و سایر هجوم‌های خارجی، دوام بیاورند و مانع فروپاشی جامعه و فرهنگ ایرانی شوند.

مطالعه و بررسی گذشته، همچنین ارزش و اهمیت میراث فرهنگی را به ما نشان می‌دهد و کمک می‌کند که میراث فرهنگی را بخشی از هویت و شناسنامه ملی خویش بدانیم و در حفظ و نگهداری آن بکوشیم.

تعدادی از ۷۳ گل مهره متعلق به دوران ساسانیان که با پیگیری حقوقی

دولت در سال ۱۳۹۴ به کشور بازگشت.

فعالیت ۸ (صفحه ۱۱ کتاب درسی)

به تصویر بالا دقت کنید و بگویید چرا بازگرداندن اشیای تاریخی به کشور اقدامی مهم و ارزشمند است؟ زیرا این اشیای بخشی از هویت و شناسنامه ملی کشور به حساب می‌آیند و می‌توانند به عنوان منابع دست اول به پژوهش‌های تاریخی کمک کنند و یا در تکمیل اطلاعات دوره‌های تاریخی مؤثر واقع شوند. بدین ترتیب باید در حفظ و نگهداری آن کوشا و سهیم باشیم.

پرسش‌های نمونه (صفحه ۱۱ کتاب درسی)

۱- علم تاریخ را تعریف کنید.

تاریخ، علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

۲- قلمرو و هدف علم تاریخ را بیان نمایید.

هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

۳- تفاوت‌های تاریخ نگاری نوین را با وقایع نگاری توضیح دهید.

در وقایع نگاری به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی توجه چندانی نمی‌شود. هدف، بیشتر بیان حوادث سیاسی و نظامی و یا شرح حال فرمانروایان بوده است، اما در تاریخ نگاری نوین، همه ابعاد زندگی انسان‌ها از جمله جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و... مورد بررسی قرار می‌گیرد و در کنار آن زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار آن حوادث نیز تجزیه و تحلیل می‌شوند.

۴- منابع دست اول پژوهش در تاریخ، چه ویژگی‌هایی دارند؟

اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته، اطلاعاتی در اختیار قرار می‌دهند. به همه آثاری که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته شده‌اند. به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا این که شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند. علاوه بر منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و تاریخی، شامل بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ‌نگاره‌ها و سنگ‌نوشته‌ها، سکه‌ها و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است، به عنوان منبع دست اول محسوب می‌شوند.

۵- تاریخ چگونه به فهم زمان حال و درک مسائل پیش روی انسان‌ها و جوامع کمک می‌کند؟

مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین گونه، علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده، کمک کند. حوادثی مانند تأسیس امپراتوری جهانی هخامنشی، جنگ‌های صلیبی، نهضت رنسانس و... فقط در گذشته تأثیر نداشته‌اند. همچنین تحولی که پیامبران الهی و یا شخصیت‌های مهم مانند کورش، ابن‌سینا، ناپلئون و... ایجاد کرده‌اند تا به امروز تأثیرات خود را داشته و بر آیندگان نیز تأثیر می‌گذارد.

۶- تأثیر تاریخ را بر میهن دوستی و تقویت هویت ملی توضیح دهید.

مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته‌اند به طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان،

باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود. آگاهی تاریخی ایرانیان به گذشته خود، به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی، نقش زیادی در حفظ موجودیت و هویت آنان در طول تاریخ داشته است. نیاکان ما به اتکای چنین آگاهی و دلستگی به زبان و فرهنگ خویش بوده است که توانسته‌اند در برابر حوادث عظیمی چون حمله اسکندر مقدونی، تهاجم ویرانگر مغولان و نظایر آن، دوام بیاورند و مانع فروپاشی جامعه و فرهنگ ایرانی شوند.

درس ۲: تاریخ؛ زمان و مکان

زمان و مکان، دو رکن مهم دانش تاریخ به شمار می‌روند و نخستین پرسش تاریخ نگاران این است که رویدادهای تاریخی در چه زمانی و کجا رخ داده‌اند. در این درس، شما با بررسی تجربیات جوامع باستانی برای اندازه‌گیری زمان، با اهمیت گاه‌شماری در مطالعه تاریخ آشنا می‌شوید.

تاریخ؛ زمان و گاه‌شماری

دانش تاریخ بدون توجه به زمان، معنایی ندارد؛ چرا که رویدادهای تاریخی در زمان معینی در گذشته روی داده‌اند و بدون آگاهی از زمان روی دادن آنها، نمی‌توان به درکی منطقی و درستی از تاریخ دست یافت.

ابداع گاه‌شماری

انسان‌ها از گذشته‌های بسیار دور با زمان و نحوه سنجش آن مواجه بوده‌اند. یکی از دستاوردهای مهم بشر، اندازه‌گیری زمان و ابداع گاه‌شماری یا تقویم است.

گاه‌شماری، نظامی است که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان (سال، ماه و روز) ابداع کرده است. دانش و مهارت اندازه‌گیری زمان، ارتباط نزدیکی با علوم مانند ریاضیات، نجوم و فیزیک دارد و ابداع تقویم، نتیجه تلاش مشترک دانشمندان این علوم است. در نتیجه نیاز به زمان‌سنجی بود که بشر موفق شد ابزارهایی مانند ساعت‌های آفتابی، آبی و شنی و همچنین وسیله پیچیده‌تری مثل اسرلاب را برای رصد خورشید، ماه و دیگر سیارگان و ستارگان اختراع کند.

ساعت

اسطرلاب

ساعت شنی

یک توضیح

یکی از اقدامات ضروری در تنظیم و تدوین گاه‌شماری، انتخاب یک مبدأ معین است. مهم‌ترین مبدأهای گاه‌شماری عبارت‌اند از:

۱- **مبدأ دینی:** این مبدأ از رایج‌ترین مبدأهای گاه‌شماری در جهان است. یهودیان مبدأ گاه‌شماری خود را براساس پیدایش و آفرینش انسان؛ مسیحیان بر مبنای تولد حضرت مسیح و مسلمانان بر پایه هجرت رسول اکرم (ص) از مکه به مدینه تنظیم کرده‌اند.

۲- **مبدأ ملی و قومی:** رویدادهای ویژه‌ای که برای قوم، جامعه و ملتی، جنبه ملی و افتخارآمیز دارد می‌تواند به عنوان آغاز گاه‌شماری و تاریخ آنها قرار گیرد. مثل پیروزی در یک نبرد بزرگ و ملی، رهایی از ظلم و ستم زورگویان، برتخت نشستن یک پادشاه و کسب استقلال و آزادی. در گاه‌شماری‌های مصری، بابلی و اوستایی مبدأ گاه‌شماری، جلوس پادشاهان بود.

۳- **مبدأ مبتنی بر حوادث طبیعی:** برخی جوامع، رویدادهای بزرگ طبیعی مانند وقوع یک آتشفشان یا طوفانی عظیم و امثال اینها را به عنوان مبدأ گاه‌شماری خود قرار می‌دادند. به عنوان مثال سومری‌ها، گاه‌شماری و تاریخ خود را به قبل و بعد از طوفان تقسیم می‌کردند.

تاریخچه گاه‌شماری در جهان

مردمان بین‌النهرین (میان رودان) و مصریان باستان، در تنظیم و تدوین گاه‌شماری پیشگام بودند. در بین‌النهرین به خصوص در میان بابلی‌ها، گاه‌شماری «خورشیدی - قمری» رایج بود. در این گاه‌شماری، سال به ۱۲ ماه قمری ۳۰ یا ۲۹ روزه تقسیم می‌شد. از آنجا که سال قمری ۳۵۴ شبانه‌روز و سال خورشیدی ۳۶۵ و یک چهارم شبانه‌روز است، برای رفع این اختلاف، هر سه سال، یک ماه به سال می‌افزودند.

مصریان نیز گاه‌شماری خورشیدی دقیق و منظمی داشتند. آنان سال را ۳۶۵ و یک چهارم شبانه‌روز محاسبه می‌کردند. در گاه‌شماری مصری، سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌شد و پنج روز اضافی، به آخر ماه دوازدهم افزوده می‌شد. همچنین برای محاسبه یک چهارم شبانه‌روز اضافی، هر چهار سال یک روز به سال می‌افزودند و به قولی «کبیسه» می‌گرفتند.

رومیان در آغاز، گاه‌شماری دقیقی نداشتند، به همین دلیل در سال ۴۶ ق.م. امپراتور روم (ژولیوس سزار) دستور داد گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شود. حدود دو قرن پس از آنکه امپراتوری روم دین مسیحیت را رسمیت بخشید، در سال ۵۲۵ م. تولد حضرت مسیح به عنوان مبدأ گاه‌شماری رومیان

(مسیحیان) تعیین شد. حدود ۱۰۰۰ سال بعد، پاپ گِرِگوار سیزدهم به کمک منجمان بار دیگر گاه‌شماری مسیحیان را اصلاح کرد. گاه‌شماری مسیحی، امروزه به نام گاه‌شماری میلادی شناخته می‌شود.

گاه‌شماری هجری قمری که تقویم رایج بیشتر کشورهای اسلامی به شمار می‌رود، بر پایه‌ی گردش ماه به دور زمین تنظیم شده است و مبدأ آن، اوّل محَرَّم سالی است که پیامبر از مکه به مدینه هجرت کرد.

فَعَالِیت ۱ (صفحة ۱۳ کتاب درسی)

با استفاده از تقویم، اسامی ماه‌های جدول زیر را تکمیل کنید.

هجری شمسی	هجری قمری	میلادی
فروردین	محَرَّم	ژانویه
اردیبهشت	صفر	فوریه
خرداد	ربیع الاول	مارس
تیر	ربیع الثانی	آوریل
مرداد	جمادی الاول	مه

هجری شمسی	هجری قمری	میلادی
شهریور	جمادی الآخر	ژوئن
مهر	رجب	ژوئیه
آبان	شعبان	اوت
آذر	رمضان	سپتامبر
دی	شوال	اکتبر
بهمن	ذی القعده	نوامبر
اسفند	ذی الحجه	دسامبر

اسامی ماه ها و معانی آن در گاه شماری اوستایی

هجری شمسی		هجری قمری		میلادی	
نام ماه	معنی	نام ماه	معنی	نام ماه	معنی
فروردین	نیروی پیش برنده	تیر	ستاره باران	مهر	محبت
اردیبهشت	راستی و پاکی	آمرداد	جاودانگی	آبان	آب
خرداد	کمال و خرمی	شهریور	شهریار نیرومند	آذر	آتش
				اسفند	فروتنی مقدس
				بهمن	نیک اندیشی
				دی	آفریدگار

تاریخچه گاه شماری در ایران

محتوای سنگ‌نوشته‌های بیستون و تخت جمشید نشان می‌دهند که گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی در قلمرو هخامنشیان رواج داشته است، اما ماه‌ها براساس فرهنگ و آیین ایرانی نام‌گذاری شده بودند. در دوره اشکانیان، گاه‌شماری‌های بابلی، سلوکی و اوستایی متداول بود.

اسامی روزهای ماه و معانی آن در گاه‌شماری اوستایی

شماره و نام روز	معنی	شماره و نام روز	معنی	شماره و نام روز	معنی
۱- آهوره مزدا	خداوند یکتا	۱۱- خور	خورشید	۲۱- رام	شادی، خوشی
۲- بهمن	نیک اندیشی	۱۲- ماه	ماه	۲۲- باد	باد
۳- اردیبهشت	راستی و پاکی	۱۳- تیر	ستاره باران	۲۳- دی به دین	آفریدگار
۴- شهریور	شهریاری نیرومند	۱۴- گوش	ایزد نگهبان چهارپایان	۲۴- دین	وجدان، بینش درونی
۵- سپندارمذ (اسفند)	فروتنی مقدس	۱۵- دی به مهر	آفریدگار	۲۵- ارد	خوشبختی، توانگری
۶- خرداد (خرداد)	کمال و خرمی	۱۶- مهر	محبت، پیمان	۲۶- اشتاد	راستی

اسامی روزهای ماه و معانی آن در گاهشماری اوستایی

شماره و نام روز	معنی	شماره و نام روز	معنی	شماره و نام روز	معنی
۷- آمداد (مرداد)	جاودانی، بی مرگی	۱۷- سروش	فرمان برداری	۲۷- آسمان	آسمان
۸- دی به آذر	آفریدگار	۱۸- رشن	دادگر	۲۸- زامیاد	زمین
۹- آذر	آتش	۱۹- فروردین (فَرَوَهَر)	نیروی پیشرفت	۲۹- مهر اسپند	گفتار نیک
۱۰- آبان	آب	۲۰- بهرام	ایزد فتح و پیروزی	۳۰- انارم (انیران)	روشنایی بی پایان

در دوره ساسانیان، گاهشماری اوستایی که گاهشماری دینی زرتشتیان (زردشتیان) محسوب می شد، در ایران رایج گردید. در این گاهشماری، سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳۰ روزه تقسیم می شد. سپس پنج روز اضافی را به نام «اندرگاه» (پنجه) به آخر ماه دوازدهم می افزودند. مبدأ گاهشماری اوستایی به تخت نشستن هر پادشاه بود. از آنجا که در این گاهشماری، سال را ۳۶۵ شبانه روز می گرفتند، در هر ۴ سال یک شبانه روز و در هر ۱۲۰ سال ۳۰ شبانه روز از سال حقیقی عقب می افتاد. برای رفع این مشکل بعد از هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می کردند. در گاهشماری اوستایی ماه ها و روزهای هر ماه با اسامی ایزدان و فرشتگان نام گذاری شده بود.

فَعَالِیت ۲ (صفحه ۱۵ کتاب درسی)

الف- برداشت شما از معانی اسامی روزها در گاه‌شماری اوستایی چیست؟

اعتقادات برگرفته از آیین زرتشتی که در آن احترام به آفریدگار و اصول پاک اندیشی و درست‌کرداری و نیز جایگاه عناصر طبیعی (آب، باد، آتش و خاک) محترم شمرده می‌شد.

ب- به جدول صفحه قبل نگاه کنید و بگویید نام چه تعداد از روزهای ماه، با نام ماه‌های گاه‌شماری اوستایی یکسان است؟ با راهنمایی دبیر خود، مشخص کنید روز و ماه در این گاه‌شماری با چه رویدادی همزمان بود؟ نام چهارده روز با نام ماه‌های گاه‌شماری اوستایی مطابقت دارد.

پ- کبیسه در گاه‌شماری اوستایی چگونه محاسبه می‌شد؟ با تغییرات طبیعت، جلوس پادشاهان و یا اعتقادات مذهبی.

در ایران دوران اسلامی گاه‌شماری هجری قمری رایج گردید، اما در کنار آن گاه‌شماری‌های دیگری مانند یزدگردی، جلالی، دوازده حیوانی و هجری خورشیدی نیز رواج یافت. گاه‌شماری جلالی یکی از دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان است و گاه‌شماری هجری خورشیدی که از سال ۱۳۰۴ ش. در ایران رسمیت یافت، بر اساس آن تنظیم شده است.

تطبیق و تبدیل تقویم‌ها

رویدادهای تاریخی سرزمین‌ها و کشورهای مختلف از جمله کشور ما با چند نوع گاه‌شماری، ثبت و نگارش یافته‌اند. امروزه، متخصصان نجوم و گاه‌شماری به منظور کمک به تطبیق و تبدیل تقویم‌های مختلف، فرمول‌ها و روش‌های گوناگونی را ارائه کرده‌اند.

اسفند ۱۳۹۷
February - March 2019
شماره ۱۳۹۷ - رجب ۱۳۹۷

ش	پ	چ	پ	ش	ج	د
۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۱	۲	۳
۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۱	۲

فعالیت ۳ (صفحه ۱۵ کتاب درسی)

الف- با استفاده از فرمول‌های تطبیق و تبدیل سال‌های میلادی، هجری قمری و هجری شمسی که دبیر محترم در اختیار شما قرار می‌دهد، چند نمونه تطبیق و تبدیل سال‌های میلادی، هجری شمسی و هجری قمری را انجام دهید.

برای تبدیل سال شمسی به میلادی، سال شمسی را با عدد ۶۲۱ (در صورتی که ماه آن قبل از ۱۱ دی باشد) و یا با عدد ۶۲۲ (در صورتی که ماه آن بین ۱۱ دی تا ۳۰ اسفند باشد) جمع می‌کنیم.

مثلاً سال ۱۳۵۰ هـ. ش (سوم اسفند) را وقتی بخواهیم به سال میلادی تبدیل کنیم: $۱۳۵۰ + ۶۲۲ = ۱۹۷۲$ میلادی
فرمول تبدیل سال قمری به میلادی ($۶۲۲ + ۳۲۳۳ = ۶۲۲ + ۳۲۳۳ =$ سال میلادی)

مثلاً زاد روز فردی سال ۱۳۸۰ است و می‌خواهد این تاریخ شمسی را به سال میلادی تبدیل کند: $۱۳۸۰ + ۶۲۲ = ۲۰۰۲$

ب- چه نوع گاه‌شماری‌هایی در تصویر بالا مشاهده می‌کنید؟ زاد روز خود را با این گاه‌شماری‌ها بنویسید. **گاه‌شماری شمسی، میلادی و قمری**

یک توضیح

برخی از مورخان، گذشته بشر یا جوامع و کشورها را به دوره‌های مختلفی تقسیم کرده‌اند.

الف) ۱- دوران پیش از تاریخ (دورانی که خط اختراع نشده بود) ۲- دوران تاریخی (دوره پس از اختراع خط).

ب) ۱- عصر سنگ (پارینه سنگی، میان سنگی، و نوسنگی) ۲- عصر مس ۳- عصر مفرغ ۴- عصر آهن.

پ) ۱- عصر شکار و گردآوری خوراک ۲- عصر کشاورزی و تولید خوراک.

ت) ۱- دوره پیش از تاریخ ۲- دوره باستان ۳- دوره میانه (قرون وسطا) ۴- دوره جدید (عصر رنسانس) ۵- دوره معاصر. این تقسیم بندی بر مبنای سیر تحولات تاریخ اروپا انجام شده است.

ث) ۱- ایران دوران باستان ۲- ایران دوران اسلامی

فعالیت ۴ (صفحه ۱۶ کتاب درسی)

با راهنمایی دبیر و همفکری با یکدیگر، توضیح دهید که تقسیم بندی‌های ردیف‌های ب، پ و ث براساس چه معیارهایی انجام گرفته است.

ردیف ب: نوع ابزار شکار و کار

ردیف پ: شیوه زندگی از طبیعت گردی تا کشت و زرع

ردیف ث: ورود اسلام به سرزمین ایران

خط زمان

در درس پیش خواندید که رویدادهای تاریخی در زمان معینی به وقوع پیوسته‌اند و موثرخان می‌کوشند که این رویدادها را براساس زمان وقوع آنها توصیف و تحلیل کنند. بنابراین، نظم و ترتیب رویدادها که به آن گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند، در مطالعه و پژوهش تاریخ، اهمیت فراوانی دارد. «خط زمان» ابزار مناسبی است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آنها، بر روی نمودار نشان داد.

فعّالیت ۵ (صفحه ۱۶ کتاب درسی)

با راهنمایی دبیر خود رویدادهای زیر را بر روی نمودار خط زمان نشان دهید.

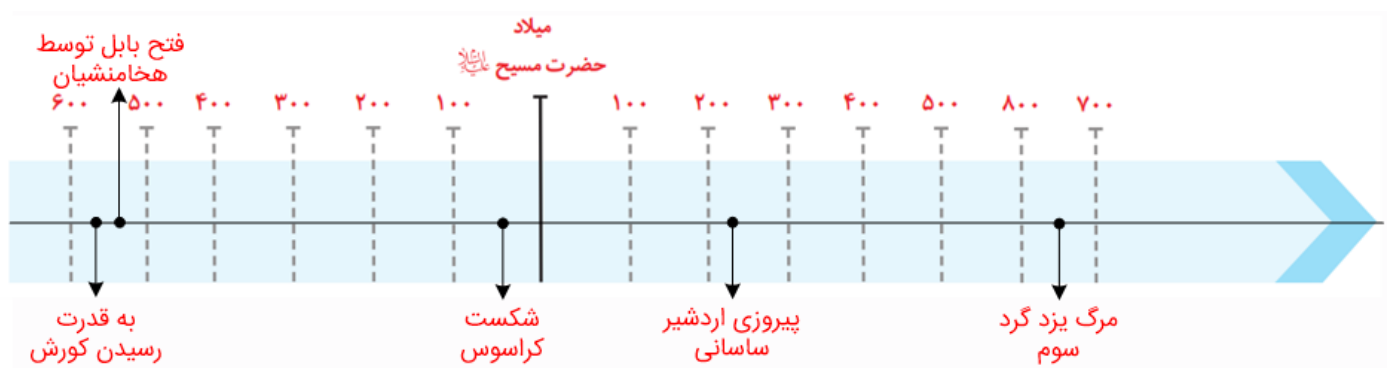
۵۵۹ ق.م.: به قدرت رسیدن کورش در پارس

۵۳۹ ق.م.: فتح مسالمت آمیز بابل توسط سپاه هخامنشی و صدور منشور کورش

۵۳ ق.م.: شکست کراسوس سردار معروف روم از سورنا سردار ایرانی

۲۲۴ م.: پیروزی اردشیر ساسانی بر آخرین پادشاه اشکانی

۶۵۱ م.: مرگ یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی

تاریخ و مکان؛ تأثیر جغرافیا بر رویدادهای تاریخی

مکان، یک رکن مهم دیگر در مطالعه تاریخ است؛ زیرا به طور کلی همه وقایع و تحولات تاریخی در بستر مکان و محیط رخ می‌دهند. عوامل جغرافیایی مانند آب و خاک، پستی‌ها و بلندی‌ها، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطی و دسترسی به دریاها و آب‌های آزاد، تأثیر مهمی بر زندگی مردمان نواحی مختلف دارند.

نقش و تأثیر عوامل و پدیده‌های طبیعی و اقلیمی (آب و هوا) در شکل دادن به رویدادها و تحولات تاریخی، از دیرباز مورد توجه مؤرخان بوده است.

دریاها و آب‌های آزاد و نقش آنها در ایجاد ارتباط

رشته کوه‌ها و کوه‌های بلند منبع تأمین آب و مانعی در برقراری ارتباط

برای مثال هرودت مؤرخ مشهور یونانی، به منظور نگارش کتاب تاریخ خود، به مصر، فینیقیه و جاهای دیگر سفر و شرایط طبیعی و اقلیمی آن سرزمین‌ها را بررسی کرده است. ابن خلدون (قرن ۸ ه.ق)، اندیشمند مسلمان تونس نیز بخشی از مقدمه کتاب **الْعَبَر** خود را به تأثیر جغرافیا و اقلیم بر تاریخ، اخلاق و رفتار آدمیان اختصاص داده است.